

ВИДОБУВАННЯ НАФТИ І ГАЗУ НА ГУЦУЛЬЩИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ XX СТОЛІТЬ

Видобуток нафти в другій половині XIX ст. займав важливе місце в промисловому розвитку Гуцульщини. Ще в середині XIX ст. геологи помітили, що первісне існування, або, точніше, виявлення солі і нафти стало одночасним явищем. Різниця лише в тому, що сіль, як продукт до споживання, використовували зразу після виявлення, а нафту, як додатковий необроблений матеріал, використовували до потреб господарства. І лише в другій половині XIX ст. внаслідок удосконалення видобутку і переробки нафта стала важливою галуззю промислового розвитку.

Оглядом про видобуток та переробку нафти наприкінці XIX – початку XX століття згадували у своїх дослідженнях В.Грабовецький [5] та Г.Бойко [1, с. 57-61], тому наведений матеріал, що базується на фондових та архівних матеріалах, можна вважати новим.

На Гуцульщині в другій половині XIX ст. виділялися три основні центри нафтової промисловості – Битків-Пасічна, Слобода Рунгурська та Космач. В XVIII – першій половині XIX ст. цими покладами зацікавилися підприємці. Перша нафтова свердловина з'явилася в 1771 р. Її виникнення цікаве під тим оглядом, що в цьому ж році свердловину, з метою отримання соровиці (сіль), поглиблено на 12 сажнів. Але замість солі виявлено нафтову ропу. З цієї свердловини, яку прокопали вглиб на 20,8 сажнів, почали черпати нафту – по 100 кг на добу. Біля 1865 р. закладено декілька викопаних вручну свердловин. Нафту в Слободі Рунгурській витягали вручну [5].

Спочатку це підприємство не могло розвиватися внаслідок браку коштів і фахівців. В 1873 р. заснована свердловина «Ядвіга», а буріння вперше здійснювалося за допомогою ручного свердла. В 1880 р., завдяки

застосуванню парової машини та глибокого буріння, видобуток нафти в Слободі Рунгурській почав різко збільшуватися. До цього часу експлуатувалось 7 шахт глибиною 25-70 м, з яких видобуто 150 т нафти [4, с. 228].

Як і в інших місцевостях Східної Галичини, земля в Слободі, в якій були поклади нафти, стала ареною спекуляцій. Видобування вели підприємці Щепановські та Розенкранци.

Підвищення експлуатації нафти на підступно захоплених селянських ділянках починається з 1880 року, коли до спілки «Вольфартено» вступив С.Щепановський і зайняв місце керівника копальні. За допомогою парової машини і свердлильних інструментів 2 лютого 1889 року в свердловині «Ванда» було видобуто таку значну кількість ропи, що в не вистачало тари. Цей капіталіст за допомогою власних і чужих коштів, переважно іноземних капіталістів, почав закладати нові свердловини, впроваджуючи новий метод буріння. Саме тут, в Слободі Рунгурській, було вперше в 1881 р. застосовано глибоке буріння, що сприяло бурхливому піднесенню нафтової промисловості – в 1881 р. пробурено 50 свердловин, а в 1885 – біля 300 [4, с. 228].

З метою дистиляції слобідської нафти С.Щепановський заклав у Печеніжині рафінерію (нафтоперегонний завод) і цим сприяв широкому збуту очищеної нафти за кордон. Нафта частково продавалась в навколишніх селах. У другій половині ХІХ ст. видобуток і переробка нафти в Слободі Рунгурській та Печеніжині набрали великого розвитку. За тогочасними даними, копальня сирої нафти в Слободі посідала одне з перших місць в Європі, а Печеніжинська рафінерія залишалася третьою в європейських країнах [5].

З видобутком нафти в Слободі Рунгурській почалося будівництво підсобних приміщень. У 1880 рр. площа копальні займала понад 86 га, не враховуючи прилеглих камеральних лісів, що нараховували декілька тисяч

моргів, і були віддані в оренду С.Щепановському та спілкам. На цій площі було розташовано понад 150 свердловин на різних стадіях розвитку. Глибина свердловин сягала 380 м. Вони представляли собою дерев'яні вежі висотою 9 м. Отвір у землі поступово звужується від ширини 18-24 до 0,5 цалі (1 цаль – 0,0263 метра – авт.). Для запобігання обвалу, в кожній свердловині встановлювались литі залізні труби. Слід зауважити, що одна з перших свердловин називалася «Гуцул». Вона була в числі найбагатших свердловин, її початковий дебіт сягав 25 т/добу [1, с. 58].

На родовищі у Слободі Рунгурській працювало 70 парових машин, які обслуговували понад 70 постійних робітників (свердлильники або бурильники, ковалі, машиністи тощо). Родовище розробляли різні спілки, в тому числі Спілка Вінченза [3], яка володіла трьома свердловинами. Роботи велись до 1930 рр. За весь час експлуатації родовища там видобуто 332 тисячі тонн нафти [1, с. 58].

В 1874 р. видобуток нафти в Слободі Рунгурській становив 1800 бочок (1 бочка – 100 літрів). Дещо пізніше, в 1881 р., продукція нафти виносила вже 30000 барилек (1 барилка – 96 літрів – авт.), в 1882 – 50000, в 1883 – 12000, в 1885 – 20000 барилек.

В копальні, крім будинку управління, були ще кузня і верстати, біля 70 житлових будинків, поштовий уряд, відділок жандармерії, ощадна каса для робітників, лікарня на декілька ліжок, різник і кілька крамниць [5].

Перевозка ропи до рафінерії в Печеніжині і вивіз продукції до Коломиї здійснювалися возами, а з 1886 р. – новозбудованою залізницею. 1 листопада 1886 р. відкрито вітку сполученням Коломия – Печеніжин довжиною 14,148 км та Надвірнянське передмістя – Шепарівці – Княздвір довжиною 7,070 ки, а 1 грудня цього ж року – Печеніжин – Слобода Рунгурська (копальня) довжиною 10,931 км [Statystyka Galicyi / Pod kierunkiem Dr Tadeusza Rutowskiego. Rok I. 1886. – Lwów : Druk. Pillera i Spólki, 1887. – S. 205].

У 1886 р. у Слободі Рунгурській функціонувало 13 нафтових свердловин, за що було сплачено 2020,20 золотих римських податку, та декілька свердловин у Космачі [Statystyka Galicyi / Pod kierunkiem Dr Tadeusza Rutowskiego. Rok I. 1886. – Lwów : Druk. Pillera i Spólki, 1887. – S. 172]. У 1885 році у Слободі Рунгурській видобуто 171 тис. цнт нафти на суму 668 тис. золотих римських (3,9 за 1 цнт) [Statystyka Galicyi / Pod kierunkiem Dr Tadeusza Rutowskiego. Rok I. 1886. – Lwów : Druk. Pillera i Spólki, 1887. – S. 173].

Внаслідок бурхливого розвитку Слобідського родовища в 1880 рр. в багатьох місцевостях побудовано підприємства з дистиляції нафти (табл. 1). Біля Печеніжинського підприємства започатковано виробництво парафінових свічок [Statystyka Galicyi / Pod kierunkiem Dr Tadeusza Rutowskiego. Rok I. 1886. – Lwów : Druk. Pillera i Spólki, 1887. – S. 195].

Таблиця 1.

Нафтопереробні підприємства (рафінерії) Гуцульщини
та розміри сплачених податків (1885 р.).

Населений пункт	Нафтове родовище	Власник рафінерії	Розмір податку, зол. рин.
Коломия	Слобідське	Gartenberg i Sp.	197887,17 ½
Коломия	Слобідське	Fiebich i Sp.	146880,34
Королівка	Слобідське	Brettschneider Leizor	1401,24
Печеніжин	Слобідське	Szczepanowski i Sp.	286483,83
Рунгури	Слобідське	Auerbach Schmelke	6815,62
Сопів	Слобідське	Winzenz i Sp.	27410,21 ½
Вербіж	Слобідське	Weiser i Sp.	40810,64
Вербіж	Слобідське	Bloch i Sp.	14732,51 ½
Микитинці	Космацьке	Fischer W.	15566,37
Пасічна	Пасічнянське	Griffel i Sp.	19511,36

Печеніжинський нафтопереробний завод став одним із найбільших в Австро-Угорщині. На ньому працювало біля 1000 робітників і службовців.

Щодобовий об'єм переробки нафти складав від 600 до 1000 бочок нафти. Це було найбільше промислове капіталістичне підприємство на Гуцульщині, яке приносило підприємцям та іноземним фірмам значні доходи, в той час, коли робітники працювали у важких умовах та за низьку плату [5].

Родовища нафтової ропи, крім Слободи Рунгурської, були виявлені і в інших місцях Гуцульщини – в Яворові та Бані-Березові на Косівщині та в Пасічній Надвірнянського повіту.

Найпотужніше у долині Бистриці Надвірнянської Битків-Пасічнянське родовище займало площу 200 км². Буріння там розпочалось в 1886-1888 рр. – діяло 4 свердловини, на яких видобуто 632 цнт нафти на суму 4310 золотих римських (6,82 за 1 цнт) [Statystyka Galicyi / Pod kierunkiem Dr Tadeusza Rutowskiego. Rok I. 1886. – Lwów : Druk. Pillega i Spólki, 1887. – S. 172-173]. Перші експлуатаційні свердловини пробурені в 1897 р. Початкові дебіти – 30 т/добу. Нафтові сліди знайдено також у околицях Яблуниці та Ясіня [14, с. 75]. Перші згадки про нафтові родовища з долини Пруту походять з 1896 р. [2], коли в Добротові під час копання колодязя виявили сліди нафти. З Пасічної приїхали нафтопромисловці і викупили у селян декілька моргів землі під пошуки промислових запасів, заплативши по 300-500 золотих за 1 морг.

Ще до I Світової війни пошуково-добувна компанія почала домовлятися з селянами про купівлю землі. В цей процес вмішались місцеві євреї і стали посередниками. Вони платили селянам гроші за землю, дозволяли їм на цій землі займатись сільським господарством, а самі, за посередництво, ставали членами компанії і мали діставати дивіденди. В урочищі Вашковиця було побудовано шахту, яка дала нафту. Цю нафту цистернами відправляли до Надвірної [17].

В 1897 р. вийшла «Карта Галичини», на якій показані нафтові поля біля Добротова, Чорного Поточу, Слободи Рунгурської, Космача, Ворохти, Яблуниці, між Битковом та Любіжною [15].

С.Витвицький згадує про виявлення нафти в Прокураві, а також в чотирьох джерелах поблизу Жаб'я [12]. Однак ці родовища не привернули уваги підприємців і лише місцеві жителі використовували нафтову ропу для змащування возів і освітлення. В Акрешорах на виявленому джерелі нафти експлуатація нафти була короткочасною і скоро занепада. В 1868 р. згадувалося, що фабрика в Акрешорах підупала, стоїть як стояла, а з тієї криниці біля фабрики черпають селяни щоденно по-трохи нафти [5].

У 1893 р. в Слободі Рунгурській отримано 9870 тонн нафти. Звичайна глибина свердловин становила 200-300 м [4, с. 228].

У Биткові перша свердловина, що була пробурена у 1897 р., не дала позитивного результату, а через два роки інша дала промисловий приплив нафти. Після цього темпи буріння зросли. До 1913 р. на промислі експлуатувались 26 свердловин, з яких видобували 36700 тонн нафти щорічно [6].

Нафтопереробний завод у Надвірній був заснований в першій половині 1902 р. [20, арк. 2-3, 16, 27-29, 37-40] і призначався для перегонки нафти місцевих Пасічнянського, Битківського і Космацького родовищ.

У 1886 р. держава розпочала експлуатацію нафтових родовищ у Пасічній, у 1889 – в Майдані, 1897 – у Биткові. Видобували нафту з відносно невеликої глибини у легкодоступних шарах земної поверхні. У самій Надвірній нафту почали викачувати лише у 1902 р. Про це свідчить перший контракт на купівлю-продаж нафтоносної ділянки (саме на ній згодом і постала рафінерія), який уклали 24 серпня 1900 р. власник млина Соломон Грюнфельд і ткач Іван Килиман. Згідно з цим документом Іван Килиман зобов'язувався продати свою будівельну № 11 і ґрунтову № 14663 ділянки Соломону Грюнфельду за 1400 ринських золотих. Однак п. 7 контракту містив застереження, що продавець має право проживати в будинку до 1 травня 1901 р., і аж після того розібрати його та забрати з будівельної ділянки весь будматеріал. Оскільки збір врожаю міг тривати до листопада

1901 р., то фактично початком видобутку та переробки нафти в Надвірній слід вважати першу половину 1902 р. Підтвердженням цього може служити стаття учителя В.Зеліска «Nadworna», де він стверджує, що рафінерію (завод) у Надвірній спорудили в 1902 р. [13, с. 3].

Надвірнянський завод був ще досить примітивний і недосконалий. Функціонував сезонно – тільки влітку. Сировину переробляли в кустарній дистилятні. У ній шляхом перегонки з нафти одержували гас – світильну оливу, яка користувалася великим попитом на ринку. Трохи згодом, зі збільшенням обсягів виробництва, відкриттям нових родовищ та розвитком техніки й використанням двигунів внутрішнього згорання, власники підприємства головну увагу спрямували на виробництво бензину. У зв'язку з цим виникла потреба вдосконалити завод. Для цього змонтували кубову установку періодичної дії, що складалася з сімох кубів. Одночасно працювало п'ять кубів, а два перебували на очищенні. Очищували їх через кожних 24 год. Процес був наступний: куб 2-3 години проварювали, відтак залишали остигнути, а після цього очищали. Під час переробки сировини куби підігрівали дровами. Наприкінці процесу одержували бензин, освітлювальний гас і мазут. Гас обробляли кислотою, лугом і промивали водою. Усі ці компоненти подавали в куби та перемішували вручну, що часто спричинювало нещасні випадки. До заводу із Биткова і Пасічної провели труби, через які за допомогою pomp перекачували нафту.

Однак реконструйований завод так і не зміг переробляти повністю усієї сировини, бо обладнання, порівняно з європейськими підприємствами, залишалось застарілим. Тому його продукція призначалася лише для потреб місцевого ринку. Частина сировини залізницею вивозили за кордон, де на модернізованих підприємствах із крекінговим устаткуванням переробляли ефективніше.

У 1912 р. на Надвірнянському підприємстві працювали всього 30 робітників, а у 1922 – 74 (для порівняння – на рафінерії Габера у

Станиславові, спорудженій у 1900 р., було зайнято 100 працівників, а на подібному підприємстві в Коломиї – 75).

Завод наприкінці 1920 – початку 1930 рр. переробляв менше 500 тонн нафти за рік. У 1927 р. завод, працюючи сезонно, переробляв 450 тонн нафти у рік.

У 1930 р. Зегіль закупив рафінерію в Печеніжині й перевіз обладнання до Надвірної. Тут встановили ще два великі куби і побудували парафіновий цех потужністю 40 тонн парафіну на рік. З парафінової оливи отримували твердий парафін і дизельне паливо. Зросла й кількість переробки нафти. У середині 1930 рр. підприємство придбав італієць Кавацо. В 1938 р. тут перероблялось 1000 тонн сировини на місяць. У 1939 р. на рафінерії працювали 390 робітників.

15 березня 1905 р. у Відні підписано контракт про оренду Нафтовим акціонерним товариством «Trzebinia» на період до 1925 р. 158,5 га державних лісів у Слободі Рунгурській та 49,3 га – у Чорному Потоці для пошуків нафти та експлуатації відкритих на них родовищ. 18 липня 1911 р. підписано новий контракт, оскільки раніше виділена ділянка виявилася недостатньою, і її розширено в Слободі Рунгурській до 1055,9 га. На цій площі «Trzebinia» отримала право будувати необхідні дороги, мости, залізничні вітки, каналізацію, водопроводи, нафтопроводи, службові будинки, промислові об'єкти з машинами, резервуари, лінії електричних передач тощо. За це на початку робіт «Trzebinia» повинна була заплатити Дирекції лісів 5 тисяч корон, а відтак, при експлуатації виявленого родовища, – 18-20% добутої нафти [22, арк. 1-23].

Станом на 1911 р. у долині Пруту виявлені родовища нафти у Делятині, Шевелівці, Яблуниці, Вороненці, Лосевій, Чорних Ославах, Пнів'ї, Ворохті, Стримбі, Зеленій та Рафайловій. Експлуатаційні запаси були у Добротові, Ланчині, Пасічній, Чорному Потоці та Заріччі [10, с. XXV].

Акціонерне товариство «Trzebinia» контрактом від 12 червня 1914 р. передало нафтові поля в Слободі Рунгурській та Чорному Потоці акціонерному товариству «Premier», розрахунки з яким закінчилися 26 лютого 1915 р. [21].

У іпотечній справі адвоката доктора М.Луцкі з Надвірної від 30 грудня 1912 р. згадуються нафтові поля «Nowina IV», «Triumpf III», «Bahs V», «Posejdon I», «Posejdon II» та «Geolog» у Делятині [16].

У 1918 р. у Биткові було пробурено 40 свердловин з річним видобутком 18110 тонн [6]. Цього ж року свердловина «Діброва-101» відкрила новий поклад «Діл» глибиною 1500 м. Початкова продукція цієї свердловини була рекордною на той час – 30 тонн нафти на добу. У 1925 р. на Битківському родовищі видобуто понад 42 тис. тонн нафти. До 1927 р. тут було вже 99 свердловин, з яких добували 29670 т/рік. У 1927 р. почався регулярний видобуток газу, який в 1937 р. складав 36 млн. м³. Цього ж року тут видобувалось вже 214 тисяч тонн нафти [1, с. 61].

Контрактом від 31 липня 1931 р. «Towarzystwo przedsiębiorstw górniczych» викупило в священика Білих Ослав урочища Вили, Сигла та Поляни в Чорному Потоці на виключне і необмежене право розвідки, видобування і використання бітумінозних мінералів. 13 жовтня цього ж року вище вказане товариство передало ці землі фірмі «Pionier SA» для пошуків та видобування бітумінозних мінералів. На цих землях фірма відкрила такі нафтові поля: на Вилах – «Pionier I» на площі 8,5 га, на Сиглах – «Pionier II» на площі 6,4 га, на Полянах – «Pionier III» та «Pionier IV» площею, відповідно, 3,5 та 3,0 га [19, арк. 225-230].

За період з 1880 до 1927 рр. на родовищі отримано 357896 тонн нафти (найбільше – в 1885 – 25 тисяч тонн). У цей же період (1926 р.) було пробурено найглибшу свердловину, яка відкривала пласти на глибині 720 метрів [4, с. 228].

В 1932-1934 рр. в Чорному Потоці на глибинах 647, 708 та 811 м виявлено соляну ропу, а на глибині 647 м – сліди нафти з добовим дебітом 1 тонна. Крім того, на глибинах 159, 249 та 647 м виявлено сліди газу з дебітом 1,5-3 тис.м³/добу [17, арк. 61]. Оскільки видобуток нафти та газу не був рентабельним, то, досягнувши глибини 1000 м, фірма 10 квітня 1935 р. почала ліквідацію свердловини, яка тривала цілий 1936 р. На свердловині «Pionier I» в 1936 р. працювало 4 постійних та 5 сезонних робітників [18, арк. 5].

На Косівському газовому родовищі в 1932-1933 рр. під час структурного буріння отримано притік газу дебітом від 25 до 50 тис.м³/добу. Сейсморозвідкою у 1935 р. встановлено декілька газоносних горизонтів на глибинах 500-1800 м [4, с. 203].

У 1933 р. згадувалося, що на Гуцульщині діють три великі копальні в околицях Пасічної (закладена біля 1860 р.), в Слободі Рунгурській (1871 р.) та в Космачі (1899 р.) [9, с. 16]. Велике родовище нафти у 1934 р. згадане у Білосорині на лінії Пнів-Любіжня Товариства «Franco-Polonais», яким керує брат посла Хлаповецького [11].

На Космацькому родовищі до 1929 р. пробурено 15 свердловин, з яких 8 були продуктивними. За період з 1899 до 1928 рр. тут видобуто 23500 тонн нафти [4, с. 229].

Станом на 1929 р. [8] на теренах Гуцульщини функціонували 36 копалень нафти і газу (табл. 2).

Таблиця 2.

Нафтові та газові копальні на Гуцульщині.

Населений пункт	№ п/п	Назва копальні
Битків	1	Bitków-Pasieczna, Ska z o. o.
	2	Bonariwa, S.A.
	3	Franco-Polonia

	4	Polski Przemysl Naftowy, S.A.	
	5	Segil dr i Ska	
	6	Societe Indrustrielle de Galicja	
	7	Fanto, S.A.	
	8	Galicysko-Karpackie Naftowe Tow. Akc.	
	9	Krakowsko-Bitkowska Ska Naft. z o. o.	
	10	Niewolski F.	
	11	Premier, S.A.	
	12	Rogawski K.	
	13	Standart-Nobel w Polsce, S.A.	
	14	Towarzystwo dla Przemyslu Naftowego, Sp. z o. p.	
	15	Weistock M. i Stern I.	
	Космач	1	Kosmacka Ropa
		2	Premier
		3	Polska Nafta, S.A.
Надвірна	1	Polskie Tow. dla Przemyslu Naftowego	
Пасічна	1	Bitków-Pasieczna, Ska z o. o.	
	2	Bonariwa, S.A.	
	3	Polsko-Wloska, S.A.	
	4	Engler D dr	
	5	Griffel E. Sukc.	
	6	Limanowa	
	7	Malopolska	
	8	Rudolf (wl. J.Mehr)	
	9	Standart Nobel	
	10	Zuckenberk W.	
	11	Gorgoni L. i T.	
	12	Premier, S.A.	

	13	Sulimirski W., Lasz T. i Ska
Печеніжин	1	Hager G.
Пнів	1	Spółka Naftowa Bitków-Pasieszna
Слобода Рунгурська	1	Laetner B.
	2	Premier, S.A.
	3	Rosenkranz i Ska
	4	Sloboda Rungurska, Sp. z o. o.

За 100 років використання Битківського та Пасічнянського родовищ там видобуто близько 12 млн. тонн нафти [1, с. 60].

На використання нафти існували ліміти. Так, 15 грудня 1935 р. було закрито Надвірнянська рафінерію, оскільки вона вичерпала річний ліміт у 600 вагонів. На заводі залишилось працювати лише 6 працівників (сторожі та мотористи). Новий пуск заводу передбачався на початку 1936 р. [17].

У 1938 р. зафіксовано, що на Битківських копальнях за увесь період їх експлуатації видобуто 850 тисяч тонн нафти (у 1937 р. – 25 тисяч тонн), у Слободі Рунгурській – 350 тисяч тонн (1937 р. – 1500 тонн), у Космачі, відповідно, 26 тисяч та 520 тонн [7, с. 44].

Отже, у історії нафтовидобування Гуцульщини можна виділити три періоди. Перший період (XVI ст. – 1860 р.) характеризувався примітивною технікою добування, нафту використовували для виготовлення різних мазей, лікувального масла, фарбування шкір, освітлення. Другий період (1860-1884) – удосконалення техніки свердління та очищення нафти і воску, застосування газових ламп. Третій період (1864-1939) характеризувався індустріалізацією процесу видобування. В цей час швидкими темпами йшла концентрація виробництва, організовувались великі акціонерні товариства, зростали іноземні інвестиції, стала жорсткішою експлуатація робітників та їх боротьба за свої права.

Джерела

1. Бойко Г. Корисні копалини Гуцульщини//Історія Гуцульщини. – Т. IV. – Львів:Логос, 1999. – С. 57-61.
2. Галичанинъ. – 1896. – 26 вересня.
3. Геология и полезные ископаемые Западных областей УССР/под ред. Быховера Н.А. – М.-Лен.:Госгеолиздат, 1941. – 642 с.
4. Глушко В.В., Клиточенко И.Ф., Крамаренко В.Н., Максимов С.П., Чирвинская М.В. Геология нефтяных и газовых месторождений Украинской ССР. – М., 1963. – С. 203, 228.
5. Грабовецький В.В. Нариси історії Прикарпаття. – Т. VIII. Гуцульщина. – К., 1995. – 222 с.
6. Зима Г. Нове життя старого промислу. – Газ. «Нове життя». – 12.09.1963.
7. Bujalski B. Wojewodstwo stanislawowskie jako obszar możliwych rezerw ropnych//Zloty szlak. – Rocznik I. Zeszyt 2. – Stanislawów, 1938. – S. 34-45.
8. Księga adresowa 1929. – Warszawa, 1929. – S. 1465-1549.
9. Krótki przewodnik po Huculszczyźnie. – Warszawa, 1933. – S. 16.
10. Olszewski S. Mapa górniczo-przemysłowa Galicyi z objaśnieniami. Lwów, 1911. – S. XXV.
11. Wiek Nowy. – 15.09.1934.
12. Witwicki S. Rys historyczny o Huculach. – Lwów, 1863. – 125 s.
13. Zelisko W. Nadwirna/Młodi krajoznawca. – № 3. – 1938. – S. 3.
14. Zuber R. Atlas geologiczny Galicyi. – Tekst do zeszytu drugiego. – Kraków, 1888. – S. 75.
15. Zuber R. Mapa obszarów naftowych w Galicyi. – Lwów, 1897.
16. Домашній архів Клапчуків (надалі – ДАК). – Фонд 1. – Опис 2. – Справа 2.
17. ДАК. – Фонд 1. – Опис 2. – Справа 6.
18. Івано-Франківський обласний державний архів (надалі – ІФОДА). – Фонд 47. – Опис 1. – Справа 481. – Лист 5, 61.
19. ІФОДА. – Фонд 47. – Опис 1. – Справа 490. – Листи 225-230.
20. Центральний державний історичний архів у Львові (надалі – ЦДАЛ). – Фонд 242. – Опис 1. – Справа 222. – Аркуші 2-3, 16, 27-29, 37-40.
21. ЦДАЛ. – Фонд 255. – Опис 1. – Справа 165.
22. ЦДАЛ. – Фонд 275. – Опис 1. – Справа 5. – Листи 1-23.

Додати:

Statystyka Galicyi / Pod kierunkiem Dr Tadeusza Rutowskiego. Rok I. 1886. – Lwów : Druk. Pillera i Spólki, 1887. – 294 s.

Klapchuk V.M.

EXTRACTION OF OIL AND GAS IN GUZULSHYNA AT THE SECOND HALF OF XIX – THE FIRST THIRD OF XX CENTURIES

The extraction of oil and gas at the second half of XIX had an utmost importance in the industrial development of Guzulshyna. The three main centers of oil industry have been stood out. They were : Bytkiv- Pasichna, Sloboda Rungurska and Kosmach. It's possible to distinguish three periods in oil technology. The first period(until 1860-s) has been characterized by primitive technology of extraction.The oil was used for preparation different kinds of ointments, medicinal oils, leather dyeing and lighting. The second period(1860-1884) has been characterized by manual technology, complicated drilling technology, oil and wax refining, also kerosene lamps were used. The third period

(1864-1939) has been characterized by the industrialization of extraction process, the production has been in great progress, large joint-stock companies have been organized, invasion of foreign capital has been grown. The exploitation of workers has become more and more cruel, as well as fighting for their rights was increasing.

Key words: Guzulshyna, Bytkiv, Kosmach, Sloboda Rungurska, oil, gas, oil-processing factory.

Клапчук Володимир Михайлович, кандидат географічних наук, доцент кафедри екології та рекреації Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

78442, Івано-Франківська область, смт. Делятин, вул. Б.Хмельницького, 9, тел.дом.: 8(03475) 4-31-84; тел.моб.: 80509669229.

Volodymyr_Klapcnuk@ukr.net